

Razstave

Janez Puh, Johann Puch - človek, ki je svet obrnil na glavo

Zgodovinski arhiv na Ptujju je v tednu Evropske kulturne dediščine predstavil katalog in odprl razstavo o Janezu Puhu, Johannu Puchu, kot naši skupni evropski dediščini. Razstava je posvečena 85. obletnici smrti našega velikega rojaka.

Janez Puh se je rodil leta 1862 v Oblačku pri Juršincih kot drugi izmed štirih otrok malemu kmetu Francu Puhu in materi Neži, roj. Cizerl. Tam je obiskoval enorazredno osnovno šolo, se v Rotmanu pri Juršincih izučil za ključavničarja, leta 1877 dobil spričevalo o triletni njeni dobi, vajeniška leta preživel v Radgoni, si pridobil dodatno znanje v Nemčiji in nato med služenjem vojaškega roka v Gradcu v letih od 1882 do 1885. Še istega leta se je za stalno naselil v Gradcu in začel popravljati kolesa. Po dolgi in zahtevni poti je leta 1889 uredil svojo lastno delavnico, hteveni poti je začel pot podjetnika. Že leta 1899 mu je uspelo zgraditi tovarno za izdelavo koles, deset let po tem, ko je izdelal svoje prvo kolo. Leta 1899 je konstruiral svoj prvi bencinski motor v tako imenovani "bokser izvedbi". Gre verjetno za prvi znani tovrstni motor na svetu. Janezu Puhu je uspelo patentirati približno 30 izumov. Večino patentov, izboljšav in izumov je mojster izdelal v tisočih izdelkih sam in umov je mojster izdelal v tisočih izdelkih sam in številni so preživel njegov čas. S konstruiranjem avtomobilov in letalskih motorjev se je ukvarjal v drugi polovici svojega življenja. Tik pred začetkom prve svetovne vojne se je na poti v Zagreb ustavil doma na Sakušaku in pojedel svoje priljubljene gibanice. Konjske dirke v Zagrebu so velikemu ljubitelju konj 19. julija 1914 zatisnile oči.

S katalogom in z razstavo smo zaznamovali 85. obletnico smrti, 110. obletnico prvega Puhovega kolesa in 100. obletnico prvega Puhovega avtomobila. V letu 1999 je bila tudi 100. obletnica nastanka njegove tovarne v Gradcu.

Katalog je velikega formata, obsega 128 strani, 160 barvnih fotografij, šest uvodnih prispevkov v slovenskem, nemškem in angleškem jeziku, 15 krajših strokovnih prispevkov s povzetki v nemščini in angleščini. V katalogu je seznam več kot 300 eksponatov.

Katalog je bil predstavljen 25. septembra 1999 v mestni hiši na Ptujju, na sprejemu pri županu mestne občine Ptuj Miroslavu Luciju, dr. med.

Razstava o Janezu Puhu, Johannu Puchu, človeku, ki je svet obrnil na glavo, je postavljena skladno z nazori Janeza Puha, človeka, ki je nenehno razmišljal in iskal druge, boljše rešitve. Ogromen prazen prostor poslovne stavbe Domino smo po zamisli oblikovalca

spremenili v možnost, da Puhove stvaritve lebdijo v zraku, in sicer na oblakih, tudi zato, ker je bil Janez Puh doma iz Oblačka pri Juršincih. V umetno oblikovanem prostoru narobe obrnjenega stožca je več kot 300 eksponatov Puhove dediščine, tako 33 oldtimerjev - koles, motociklov, motorjev in mopredov iz obdobja od leta 1906 do 80. let 20. stol., 20 vitrin arhivskega gradiva iz domačih in tujih arhivov, muzejski eksponati in približno 60 povečanih fotografij.

Gradivo na razstavi je razporejeno v treh tematskih sklopih, in sicer:

I. Janez Puh - človek, ki je svet obrnil na glavo

Prvi tematski sklop obravnava obdobje, v katerem se je Janez Puh rodil na Sakušaku, oz. Oblačku, hodil v šolo v Juršince, se izučil v Rotmanu in na Ptujju ter v Radgoni preživel vajeniško dobo. Ta tematski sklop ponazarjajo kmečka izba in šolski razred iz konca prejšnjega stoletja ter originalno arhivsko gradivo, od rojstne matične knjige do razglednic in osebnih fotografij.

II. Janez Puh, Johann Puch - izumitelj, tovarnar, ki je avto izdelal zato, da dež ne bi zmočil njegove žene

S fotografijami prve Puhove delavnice za popraviljanje koles v Gradcu, prek prvih izdelkov kolesa z enako velikima kolesoma pa vse do originalnih motociklov in seveda motorjev je predstavljen drugi tematski sklop. V njem ne zasedimo avtomobilov iz Puhove tovarne, ker tudi v slovenskem prostoru niso na ogled, zato pa so na razstavi fotografije avtomobilov, posnete po večini iz arhivskega gradiva. V vitrinah lahko sledimo Puhovemu boju za svoje lastne pristore v Gradcu, reklamnim materialom za Puhove izdelke in tekmovalnim uspehom.

III. Janez Puh, Johann Puch - vizionar, ki še vedno vrti svet

Janez Puh vrti svet s svojimi izumi, več kot 30 jih je, našli so pot za svojo uresničitve v njegovem času in še danes veljajo. Predstavljeni so tudi Tomosovi izdelki, ki so sprva nastajali po licenci tovarne Steyr-Daimler-Puch. Glede na prispevke v katalogu in na razstavi pa so Puhovi patenti in izdelki izziv tudi za tretje tisočletje.

Odprte razstave je bilo 25. septembra 1999. Slovesnosti ob odprtju so se udeležili številni gostje, oldtimerji in Puhovi občudovalci. Slavnostni nagovor Puhove rojakinje dr. Majde Kančič Baša nas je opomnil, da preradi pozabljamo naše ljudi, ki delajo drugje, in da premalo skrbimo za svojo lastno identiteto.

Pri projektu so sodelovali številni lastniki starodobnikov, največ so jih prispevali Muzej motociklov Vransko, Telniški muzej Slovenije in Vekoslav Pislak. Gradivo so prispevali arhivi doma in v tujini,

muzeji in številni posamezniki. Vsi, ki so prispevali gradivo za razstavo, ter vsi sponzorji in sodelavci so navedeni v katalogu.

Na razstavi so na voljo monografija o Janezu Puhu, razstavni katalog, plakat, letak, zloženko v slovenščini, nemščini in angleščini, vrečke z motivi Puhove ustvarjalnosti in majice za leto 2000.

Projekt so finančno ontogočili Ministrstva za kulturo RS, Mestna občina Ptuj, Poslovni center Dominus Ptuj, Elektro Senčar d.d. Ptuj, Permutina Ptuj in 35 drugih sponzorjev. Vsem iskrena hvala. Hvala tudi sodelavcem v Zgodovinskem arhivu na Ptuj in moji družini.

Razstavni katalog smo simbolično predstavili 16. oktobra 1999 v rajstni občini Janeza Puha v Juršincih ob odprtju muzeja etnološke in tehnične dediščine. Delček bogate dejavnosti Janeza Puha je bil prikazan od 18. do 27. oktobra v Mariboru, na razstavi Tehniška dediščina v Mariboru in okolici, pripravljeni v prostorih Zveze inženirjev in tehnikov v Mariboru.

Kristina Šampert Purg

Med nebom in zemljo, razstava fotografij Johanna Freunda, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici

Novembra lani je minila 80 let od podpisa premirja in s tem konca prve svetovne vojne. Obletnice so spremljale številne prireditve tako pri nas, kot tudi v tujini. Mednje se uvršča tudi razstava Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici z naslovom Med nebom in zemljo, ki jo je pripravila arhivska svetovalka Vlasta Tul.

Naslov razstave je najbrž dovolj zgavoren. Avtor fotografij je bil namreč letalski fotograf na soški fronti, zato se na posnetkih pojavljajo po večini letala, piloti, letališča in različni spremljajoči dogodki, povezani s soškim bojiščem in njegovo neposredno zaledje v letih 1916 in 1917.

Johann Freund, po narodnosti Nemec, se je rodil 20. aprila 1886 v Feketiču v Bački, umrl pa je 19. marca 1976 v Nemčiji. Po končani osnovni šoli v domačem kraju in meščanski v Starem Bečeju je v Szarvašu na Madžarskem končal še učiteljske, in se je tam izučil tudi fotografskih veščin. Med letoma 1906 in 1922 je poučeval v Crvenki v Bački, vmes pa je bil leta 1916 vpoklican v vojsko. Najprej je bil dodeljen na srbsko fronto, leta 1916 pa kot fotograf v letalsko enoto št. 2, ki je bila od srede leta 1915 do konca vojne nastanjena na italijanskem bojišču in je najdlje delovala na letališčih v Ajdovščini in na Ajševici.

Freundova zupuščina, ki zajema 117 fotografij, je Pokrajinskemu arhivu v Novi Gorici pred leti podaril njegov sin, dr. Ladislav Freund iz Splita. Fotografije je bilo zelo težko identificirati, saj so bile večinoma

brez vsakršnih podatkov. Avtorica si je pomagala z dosegljivo literaturo, s primerjavo s podobnimi motivi, ki jih hranita arhiv ter muzeja v Novi Gorici in Gorici, v največjo pomoč pa je bil gospod Jože Silič iz Šempetra pri Gorici, letalec in član Društva soška fronta ter odličen poznavalec letalstva. Za nekatere prireke pa je bilo treba poiskati ustrezní položaj kar na terenu.

Razstava je bila ohlikovana v dveh različnih sicer enakim pristopom, vendar z različnimi poudarki glede na možnosti in kraj postavitve. Razdeljena je na več tematskih sklopov, ki obsegajo predstavitev prvih letal in opazovalnih balonov, letališča v Ajdovščini in na Ajševici, vojaških položajev, orožja in posledic obstreljevanj (ruševine), vojaških kuhinj, pasjega prateža, vojnih ujetnikov, ranjencev, mrličev ter pogrebov padlih pilotov in pokopališč. Na koncu je prikazano tudi letališče v bližini Bleda, kamor je bila pred prebojem pri Kobaridu premeščena Freundova enota.

Obsežnejša razstava, s poudarkom na posnetkih z ajdovskega letališča in okolice, je bila postavljena v Lavričevi knjižnici v Ajdovščini v prvi polovici decembra lani. V predverju Pokrajinskega arhiva pa je še vedno mogoče videti ožji izbor fotografij, na katerih pa je pozornost namenjena bolj posnetkom z goriškega območja. Še posebej zanimivi so zračni posnetki letališča na Ajševici, strelskih jarkov na Šabotinu in porušenega sulkanskega mostu.

Razstava je zasnovana v črno-beli tehniki. Črno-bele reprodukcije večjega formata, ki jih od črne podlage loči bel rob, je izdelal priznani novogoriški fotograf Matjaž Prešeren. Tudi zgibanka, ki spremlja razstavo, sledi temu slogu in ponuja temeljne podatke o Johannu Freundu in njegovih fotografijah ter prikazuje nekaj značilnih posnetkov.

Obe postavitvi sta ualeteli na izjemen odmev med laično in strokovno javnostjo na širšem goriškem območju.

Vojaško pokopališče iz prve svetovne vojne v Prvačini, na njem propeler letala - spomenik. Danes je le še nekaj skromnih ostankov nekdanj velikega pokopališča, kamor so pokopavali tudi ranjence, preminule v bližnji bolnišnici. Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, zbirka fotografij, Johann Freund I/25